

AMBRUS, A BOCSKOROS

Nem mernék mérget venni rá, hogy mindaz megfelel a történelmi igazságnak, amit a falumbeli öreg-asszonyok téli estéken, a pislákoló tűz árnyékot táncoltató fényénél a meleg pucokban összefecsegnek. De erősen bizonykodnak, hogy a furcsa történeteket ők még fogatlan nanyójuktól hallották, és száradjon el a nyelvük vagy nyíljon meg alattuk a föld, ha azok nem igazak.

S az unokák, akik a mesék bűvöletében kerekre tágtult szemekkel hallgatják a nemzedékről nemzedékre szálló tarka históriákat, inkább elhiszik nekik...

Bár én nem tudom elhinni józan ésszel, hogy az a bizonyos Ambrus nevezetű bocskoros nemes, akiről a szóbeszéd oly gyakorta járja nálunkfelé, valaha valóban taposta volna bocskorával a mi hegyeink ösvényeit. Márpedig a bocskor olyan tartozéka volt Ambrusnak, hogy szinte látomásszerűen jelenik meg előttem, ahogy például Zsuzsi nén elmagyarázza, miképpen tekerte lába fejére a kapcát, csavarta keresztbe a szíjakat, és bogozta meg végül a sarka fölött. Már azért is kételkedem az Ambrus hajdani létezésében, mert semmiféle okiratban nem találkoztam olyan följegyzéssel, amelyből következtetni lehetne, hogy ezen a vidéken valaha is bocskoros nemesek éltek volna. Senki sem tudja megmutatni a helyet sem, ahol a történetben szereplő régi udvarház állott. Persze, az udvarházban nem Ambrus lakott, hanem egy valódi földesúr, aki nem bocskorban taposta az utak porát, de valódi rámás csizmában kopogott végig a köve-

ken, amikor elszánta magát, hogy kinézzen a határban szorgoskodó jobbágyokat ellenőrizni.

Ambrusnak, a bocskoros nemesnek eredete az idők ködébe vész. Hogy hol pillantotta meg az áldott nap sugarakat, hol és milyen anya ringatta bölcsőjét, és miféle dallamot dúdolt a végzetes sorsú emberi lény álma fölött – senki sem tudja.

Ambrus története a falu emlékezetében ott kezdődik, amikor már ráköszöntött a férfikor, s mikorra ő már teljesen elzúllott. Mondják, kivert kuvaszként kóborolt a vidéken, magánosan és mérgesen, mint aki haragot tart az egész világgal. Harmincöt esztendő sem volt, mikor erre a savanyú sorsra jutott. Járt a környékbeli falvak kocsmáit (mert kocma már akkoriban is bőséggel termett ezen a vidéken), szórta a pénzt (mert a rablásból, fosztogatásból szerzett pénz mindig degeszre állott az Ambrus zsebében), és húzatta magának a keserves nótákat a cigányokkal (mivelhogy muzsikus cigányról sem lehet elképzelni, hogy valaha is ne lett volna kéznél a faluban, ha valakit erősen előntött a bánat). Az Ambrus nótái – ahogy mondják – duhajak és vadak voltak. Olyanokat rajta kívül senki se tudott abban az időben.

Egyébként ez a bizonyos Ambrus – az a gyanúm – közönséges útonálló lehetett a Bucsinon, a Parajd fölött ágaskodó, sűrű erdőség borította, irdatlan nagy hegyen. Ha módját ejthette, borvizet szállító fuvarosokat állított meg, fejszével a kezében, de megdézsmálta a vásárba járogató embereket is, különösen amikor visszafelé igyekeztek Gyergyóból, s nem noszogatták maguk előtt a hízott fehér ökröket, ellenben az eladott ökrök ára már a zsebükben lapult. Elbódorgott Ambrus egészen a Kalonta-tetőig, ahol az Udvarhely felé vezető út a korondi fazakasok füstölő házai közül kapaszkodik vastag törzsű, dús koronájú tölgyfák sűrűjében. Akkoriban, száz vagy még annál is több esztendőnek előtte, még büszkén és zavartalanul álltak az évszázados tölgyek, még nem tizedelte meg őket a kapzsi fakitermelés. Télen, ha viharok dúltak fönt a havason, és orgonabúgásra emlékeztető nótákat dúdoltak a völgyek, s fentről a he-

gyekből a lakott településekre húzódott be minden emberi lény, Ambrus elhagyott kalyibákban keresett menedéket az éhesen kóborló fenevadak elől. Azokban a szétszórt, gerendákból összetákolts nyomorúságos kunyhókban, amelyeket mindössze öt-hat hétre vesznek igénybe a lenti falvak lakói nyár végén, amidőn kiköltöznek a havasra, begyűjteni a tisztásokról a sovány, de illatos szénát.

Lent a falvakban, ha előbukkant az Ambrus figurája, csak a kocsmákban lehetett látni, még inkább hallani őt.

...Ámbátor volt az esztendőnek egy időszaka, mindössze néhány aranyló júliusi hét, amikor az anyaföld hazacsalogatta, s kebléhez ölelte a Bucsin rettegett útonállóját. Aratás ideje volt ez. Mikor aransyárgára érett a búza, s már-már peregni kezdett a szem, Ambrus megjelent az emberek közt, és maga is beállt az uraság jobbágyai közé. Sarlója éles volt és fényes, recés pengéje tündökölt a napsugarakban, de ebből a munkából nem volt köszönete az uraságnak. Ambrus sokszor letelepedett a túró meg a puliszka mellé, s együtt dúdolgatta a fájdalmas nótákat a román jobbágyokkal, még a szemét is behunyta. Mintha álmodt volna, úgy hallgatta a furulya keserves szavát. Ilyenkor, a nyári látogatások heteiben történt meg aztán, hogy a jobbágyok közt előbb csak lefojtott füstként szállingózott, majd néha lángot is vetett az elégedetlenség. Hej, sok gabonása gyulladt ki akkoriban a földesúrnak, és éjszakánként osonó árnyékokat ugattak a kutyák. Egyszer még a falu közepén kettős cseréptetőzetével ágaskodó udvarházra is felröppent a vörös kakas!

A máskor oly alázatos tekintetű, jámbor ábrázatú jobbágyok követelöztek. Hiába működött a korbács, hiába állították föl az udvarház mögött a derest. A nép zúgott, morgott, fenyegetözött. Az uraság meg, pulykavörös tarkóját vakargatva, cifrákat káromkodott, s agyara közt összeroppintotta a pipa csutoráját.

De az uraság sohasem neszelhette meg, hogy honnan is fúj a tüzet élesztgető szél. Ambrusról nem szerzett tudomást, nem is sejtette, hogy egyáltalán a

világon van. Ki tartotta volna számon a lezüllött bocskoros nemest, aki elvegyült a nép közt, akár a csepp a tenger vizében.

Az időben, ahogy a hagyomány tartja, sokkal különb bort mértek a falusi kocsmákban, mint manapság. Nem azért, mintha a szászok hegyei másképp érlelték volna a szőlőt, de a kocsmáros még nem tanulta volt ki a borok keresztelésének fifikáját. A férfiak vére is sűrűbb volt talán. Erre enged következtetni, hogy sokkal fürgébben lyukasztott a bicsok pengéje az emberbőrben, holmi fehérnéphistóriák miatt, bár az ilyesmi mostanában is gyakran meg-esik.

Ambrus azonban, dicséretére legyen mondva, nem emelte szúrásra a kését minden kicsiségért. Ha megcsípte a bolha, nem akarta mindjárt az egész emberiséget másvilágra küldeni. A fehércselédekről és a körülöttük fölizzó szenvedélyekről megvolt a maga bölcs véleménye, amit a kocsmái asztal mellett többször ki is nyilvánított:

– Mit? Hogy egy pisis fehérnépért? Vagy az isten! Egyikük sem különb a másiknál, egyforma mind, ha úgy vesszük! Olyanok, akár a korsó, amelynek nem látsz a belsejébe, de amelyből mindenki oltja a szomját. A korondiak azért fabrikálták a kerek hasú korsókat, hogy az ember, ha megszomjazik, a szájához emelje és nagyot kortyoljon belőle. Hát nem igaz? Úgy van az a fehérnéppel is... Hunyd bé a szemed, te taknyos, mert neked beszélek! – rivallt rá a hallgatóra nagy mérgesen. – Csukd bé a csipádat, ne láss, ne hallj, de azért figyeld, amit mondok, mert neked szól! Látod-é ezt a bicskot? Nyisd ki most a szemed, s nézz ide! – Részeg volt, összevissza galagolyolt, bölcsködött.

Mert a jó fogású, hatalmas pengéjű vasnyelű bicsok, – ha nem is kapkodott utána a gazdája minden légyzümmitésre, azért ott ágaskodott a kocsmái asztalba jól beleütve. Kitől tanulta el ezt a szokást, s miért ütötte bicskáját mindig az asztal lapjába? – ma már lehetetlen volna kinyomozni. Ha nem akadt poharazgató társa, akkor is mondta a magáét: a

bicsokhoz beszélt. Bármilyen elátalkodott útonálló hírében állott is, tudták róla, hogy nem egykönnyen nyúl a szerszámhoz. Éppen ezért félelem nélkül nevettek a háta mögött. „Nagy legény ez az Ambrus, alig fér a bőriben. Azt várja, hogy magától kibugygyanjon szeme előtt az embervér!” De hát minek is ömölne a vér? Asszonyért? Hiszen ott van a felesége a lerongyolódott mihasznának. Éldegél csöndesen a faluban, meghúzódva szégyenével az emberek közt, s előnti szemét a könny, ha az urát hánytorgatják neki. Mert szép és hamvas az Ambrusné sápadt orcája, hogy megakad rajta a szem, s feltör a sóhajtás abból, aki látja. Nem titok a falu előtt: a bocskoros, valahányszor megjelenik a faluban, első dolga, hogy letépje az asszony kontyát, s vastag fonatú szőke haját a tenyere köré csavarja, néhányszor körbeszaladja vele a ganédombot, majd meghempergeti szegényt a trágyalében. Közben eszeveszetten káromkodik, néhányszor bele is rüg, ahol éri. S bár az asszonynak csupa kék folt lesz a teste: egy szisszenést sem hallat. Csak nézi félig örült, révedt tekintettel a megvadult szörnyeteget.

Amikor Ambrus kiröpítette az uraság udvarából, olyan szép volt Eszter, hogy minden legényt evett a fene utána. Akkor a lezüllött nemesnek még volt néhány hold földje, de idővel az is az uraság kezére került.

Nosza, most már szabad az asszony! Ura a havason bujdokol, lesi a vásárosokat, a borvizeseket és a városi gazdag kereskedőket, amint hatalmas ládák súlya alatt nyikorgó szekereik átdöcögnek a Bucson vízmosta útjain. Az asszonyhoz pedig ezalatt szabadon járnak ki és be a férfiak. Ambrus ezért sohasem tesz külön szemrehányást, vallja rendületlenül, hogy: „Az asszony, akár a vizeskorsó, arra való, hadd oltsa belőle a szomját, aki megszomjazik...” Hajcibálások, rúgások és dühöngések egyszerűen azt a célt szolgálják, hogy kiadja feleségének az őt illető részt, amire az nyilván rászolgált...

Sokáig nem értették a faluban, miért toppan haza Ambrus minden esztendőben épp aratás kezdetére, s

miért görnyedezik olyan szorgalmasan a jobbágyok közt az uraság birtokán. Mi szüksége neki erre a néhány heti munkára, mikor olyan szenvedéllyel és hozzáértéssel űzi betyárkodását a havason, hogy nem is szagolhat nyomába a zsandár.

Sok mindenre nehéz feleletet adni az idők tenger-nyi távolából. Ambrus legendája ma már az öreg-asszonyok babonás meséinek tarka burkába vész, s nálunkfelé az ő emlékével ijesztgetik a csintalan gyermekeket. Olykor gyilkos szörnyeteggé torzul az alakja, s lába előtt a mesékben legyilkolt emberek hullái tornyosulnak, – de mikor nem az apróságok ijesztgetéséről van szó, kiderül a szóbeszédből, hogy Ambrus ráijesztett ugyan az emberekre, teketória nélkül elszedte a pénzüket is, de a feleségén kívül soha senkit egy ujjal se bántott. A képzelet csak úgy kavargó a bocskoros Ambrus személye körül. Ha egyik napon istennyila szakad rá valamelyik falusi házra, s lángot vet a tető, vagy ha valaki a másvilágra költözik, bizonyos, hogy azelőtt való éjszaka Máriánén, hazafelé igyekezve a fonóból, megpillantotta a bocskoros Ambrus fehér lepedőbe burkolt kísértetét. Legalább egy évszázad óta ő az a bizonyos „fehér ember”, aki hol itt, hol ott tűnedezik föl a faluban vagy künn a határban, vízmosta árkokban, erdők mélyén kanyargó ösvényeken. Bolyong, kóvályog Ambrus szelleme a falu körül, s nem vitás, hogy a fehér lepedő, amely kísérteti lényét takarja, a végzetet hordozza magával, a sok-sok pusztító vést és szerencsétlenséget, ami a falura leselkedik. Mondhatnám azt is, hogy az a fehér lepedő, amelyet a néphit szerint Ambrus az uraság szépséges leányának ágyából rabolt el egy nyári éjszakán, valósággal a sors figyelmeztető ujjá. Ha valaki hírül adja, hogy ismét feltűnt valamerre az Ambrus szelleme, lázas rettegés szállja meg a babonák megannyi hívőjét-vallóját. Egyes öregek azt is tudni vélik, hogy ő volna a táltos lova a faluban még ma is élő Kati nének, akit az utolsó boszorkányként tartanak számon mifelénk, s nagyokat köszönnek neki az utcán, nehogy kihívják maguk ellen a bosszúját.

A szálak, amelyek titokban összekötözik a falumbelieket: összefűzik a babonákat is az igazsággal, a jelent a rég múlt eseményekkel, az élőket az örökre elköltözöttekkel, és igen-igen kuszáltak. Rebesgetik, hogy ez a boszorkányosság hírébe keveredett Kati nén (magam is ismerem, sovány, szikár öregasszony, állán fekete szemölcsel, amelyből kefeszerűen nőnek ki a vastag szőrszálak) szegről végről rokonságban áll az uraság egyébként régen kipusztult családjával. Mégpedig úgy, hogy Anna, az egykori uraság világszép, de mindig szomorú leánya kitette volt a fattyát a Küküllő zombékjára, a sás közé. Aztán egy arrafelé haladó ember figyelmes lett a távoli gyermeksíráásra, elindult a hang irányába, s meg is találta a csecsemőt, magához vette, és fölnevelte. Állítólag ettől a sás sűrűjében talált fattyútól származik Kati nén, a késői ivadék. Márpedig ha ez így igaz, akkor tény, hogy Kati nén a bocskoros Ambrusnak is leszármazottja, mivelhogy – a monda szerint – ő lett volna az apja annak a pusztulásra szánt szerencsétlen újszülöttnek.

Mennyi mindent is ráaggat a nép fantáziája a hajdaniakra! Mennyi legenda, mennyi káprázatosan csillogó mese kerekedett róluk! S milyen lélegzetállítóan izgalmas történetek, amikor téli esteiken, az orsók szüntelen pergése közepette, hallgatja őket az ember!

Annáról, a nyomaveszett falumbeli udvarház egykori világszép leányáról költötték a hírt a későbbi évszázad fogatlan vénasszonyai, hogy minden éjszaka kiosont volt a kastély hátulsó ajtaján, de olyan bűbájos ügyességgel, hogy finom kezének érintésére meg sem nyikordult a kemény tölgyfaajtó. Ezeken az éjszakákon egyenesen a Várhegy felé vette az irányt, s ott éjféle órán varázstáncot lejtett a tündérekkel, akik messzi tájakról sereglettek ide mulatozni. De isten őrizz, hogy ilyenkor valakinek arrafelé vezetett volna az útja! A közönséges halandó tüstént halál fia lett, ha élő szemével megpillantotta a tündérek táncát. S ezerszer jaj volt annak, aki egyet is megkívánt közülük...

Szegény bocskoros, szegény elzüllött Ambrus!

Hányszor öltötte ő a valóság látszatát az én álmaimban is! Sokszor találkoztam vele falusi éjszakákon, amikor a telihold besütött tenyérnyi ablakunkon. Izgága, nyomorult, szenvedő embernek láttam, torzonborz volt és vad tekintetű. A szemét ébren sem felejtethem el soha. Olyan volt, mint a kút, amelybe gyermekkoromban először pillantottam bele, s elállt a lélegzetem a félelemtől: megborzadtam a homályban sejlő mélységtől, s irtóztam a mélységben rejtőző titkoktól...

Az uraság, aki teketória nélkül húzatta deresre a jobbágyokat, nagy kiterjedésű birtokkal rendelkezett. Mondják, hogy csak az erdő alatt, egy tagban volt vagy százötven holdja, s benyúlt egész a faluig, onnan pedig át a Küküllőn, el egészen a másik hegy lábáig, ahonnan reggelenként az aranyló nap dugja ki diadalmos orcáját. Az uraság felesége fiatalon intett búcsút az árnyékvilágnak, nem sokkal azután, hogy megszülte gyermekét, egy aranyhajú, kedves leánykát, kék szemekkel s féltenyérnyi vörös folttal az egyik lapockája alatt. (Ez a folt lett a végzete. Ezzel jegyezték el maguknak a tündérek.) Az ártatlan orcájú Annácska anya nélkül nevelkedett. De alig nyiladozott életének törékeny virága, máris hervadozni kezdett. Arcát szomorúság árnyékolta, maga meg került a zajos szórakozásokat. Tizenhét esztendő sem volt, de már senki sem látta mosolyogni. Állítólag a Várhegy ormán táncot lejtő tündérek oltották bele a szomorúságot: az ő törvényük volt, hogy senki földi emberre nem nézhetett mosolygó szemekkel. Kacagnia csak akkor volt szabad, amikor az erdők ezer hangú hárfáján az éjszakai szellő megpengette a közönséges emberi füllel föl nem fogható elbűvölő dalt.

A falubeliek csak igen ritkán láthatták szemtől szembe a bűbájossággal eljegyzett leányzót. Rejtőzött az emberek szeme elől, visszavonultan élt. Legfőbb esténként, az ablakán vibráló enyhe gyertyafény jelezte, hogy valaki odabent a rideg falak mögött magánosan őrli a perceit.

Nyár derekán, aratás táján azonban a pacsirta éneke mégis kicsalta Annát a mezőre. Ilyenkor ott sétálgatott az erdő szélén, valamivel fölnebb annál, ahol az aratók görnyedtek a búzatáblákban. Órákig elsétálgatott magánosan és szótlanul, s közben virágokat szedett, halomba gyűjtötte, s hatalmas csokrokat kötött belőlük. Egyesek látni vélték, s nagy titokban másoknak is megsúgták, hogy a kisasszony azokkal a tarka virágokkal ékesíti magát a fürge lábú tündérek éjféli bálján...

Mire sarló alá érett a búza, és a pacsirta magasra röppent a mező fölött, szinte bizonyos volt, hogy Anna kisasszony is megjelenik az erdő szegélyén, és elkezd szokásos sétáit.

Ez idő tájt vetődött haza Ambrus is a havasról. S jóformán meg se pihent, máris biztatni, heccelni kezdte a szegény népet az uraság ellen. Varizsolta a hamvában szunnyadozó parazsat, szította az elégedetlenséget, törte a borsot az uraság orra alá, s fújta a csípős füstöt a szemébe. Minden szavával bontogatta a megcsontosodott rendet, s mint tó fenekén leülepedett iszapot kavarta föl a hétköznapi kétségbeejtő egyhangúságát. Ekkor már nem volt talpalatnyi földje se. Minden rög elvándorolt tőle, s a vékonyka szelet holdacskák beleolvadtak az urasági birtok tengerébe. Kire is lett volna tekintettel? Feleségére? Álnokul szép fiatal asszonyára? Soha nem merte neki senki megmondani, s ő mégis tudva tudta, hogy hozzá jár éjszakánként a fél falu. Az ördögbe is! Hiszen az az asszony nem ér egy hajítófát! Ráadásul meddő is a szerencsétlen!

A szomorú orcájú Anna pedig az időben is ott sétálgatott az erdő alatt, s azzal sem törődött, ha ruhája szélébe belekapaszkodtak a szederbokrok. Szedegette a virágokat, a jobbágyok meg görnyedezve arattak, nagy marékkal ragadták meg a búzák szárát, s igyekeztek minél alacsonyabban elmetszeni, nehogy kifogása legyen ellenük az úrnak. Orcájukról csorgott a verejték, s legördülve, áztatta a szikkadt, kőkemény földet. A hátukat verték és égették a nap sugarai, testükben hasogatott a kín.

A sétálgató kisasszony minderről semmit sem tudott. Távol élt az emberektől, se hallott, se látott. Arról se vett tudomást, hogy a fiatalok, a piros szoknya leányok s a hetyke bajuszú legények, ha érkezett a déli pihenő órája vagy ha a nap végét jelezte a nyugati égbolt alján kilobbanó nap: összedugták a fejüket, egymásra hajoltak, és dalolni kezdtek.

A szívekben ébredező szerelmet, az élet szeretetét és örömét nem bírta kiölni belőlük a szörnyű fáradtság se...

Ambrus is azok közé tartozott, akik erősebbeknek bizonyultak a munkánál. Gyorsan járt kezében a sarló, s még annál is szaporábban pattogott ajkain a szó. Gyakorta kiegyenesedett, magyarázott, történeteket mesélt, és hadonászott a görbe élű szerszámmal. Közben szüntelen az erdő széle felé pillantgattott a szeme sarkából, ahol a szépséges Anna kisasszony rótt az ösvényeket. A bocskoros nem csinált titkot a pillantásaiból. Észrevették ezt társai is, s kivált a fehérnépje figyelt erősen. Lopva ők is követték tekintete útját. Kíváncsi szemek pásztázták az erdő szélét, ahol a leány le-lehajolt, s egy-egy letépett ökörfarkkórót emelt az orrához. Nagy sárga bokréta rikított a kezében. Ambrus egyszer úgy maradt kiegyenesedve, mintha megdermedt volna a dereka, szemöldöke összerándult, s a homloka mély, függőleges ráncokba gyűrődött:

– Lám csak, az a ringyó letapossa a sarjút, aztán kínlódjék a kaszálással a szegény ember! Az úr megdohog miatta és káromkodik. Azt persze nem veszi figyelembe, hogy az ő drágalátos magzatja gázolta le a fűvet!

Egyik alkonyaton többen megfigyelték, amint a leányt, hosszas kószálásai után elnyelte a közeli erdő sűrűje. Látták, hogy kebléhez ölelte a sok-sok sárga, vörös meg fehér virágot, s eltűnt a fák törzsei mögött settenkedő árnyas félhomályban. Tudták: az az ösvény vezet az éjjeli tündérmulatságok színhelyére. Olyan tüneményes ügyességgel indult útjára Anna kisasszony, mintha alakja egyik pillanatról a másikra

finom köddé olvadt volna... Előbb még merőn belekémlelt a lenyugvó napba, s az meg mintha kalapot emelt volna előtte. Egy villámsújtotta fa csonkján üldögélt, s annyira belefeledkezett a napnézésbe, hogy azt sem vette észre, amikor lengő fehér szoknyácskája fölcúszott a lába szárán, egészen a térde fölé, s megvillant a vakítóan fehér bőre.

Borzadály áramlott át a lelkeken a látványra, s halk imákat mormoltak az öregebb rendű asszonyok. De Ambrus úgy állt ott, akár a megbabonázott: mint ha szemmel igézték volna meg. Mindez egy futó pillanatig se tartott, – az erdő sötétje már el is nyelte a leányt.

Jaj, uram isten! – szálltak a sóhajtások és fohászkodások az ég felé.

Mi történt azután? Sohasem lehetett pontosan meg tudni. Senki se tartotta számon az Ambrus útjait. Senki sem firtatta, nem leskelődött utána, nem szegődött a nyomába. Azt vették észre csak, hogy a bocskoros, hazafelé tartva az aratóból a kora esti szürkületben, az Egres-patak hídjánál, alig kétszáz lépésnyire a falu utolsó házától, lemaradt társaitól. De hát kit érdekelt, hogy egy korhely útonálló merrefelé veszi az irányt a sötétség beálltával?

...Másnap, alighogy rózsaszínbe öltözött a keleti égbolt, s az aratók kisebb csoportokban szállingóztak a félig letarolt búzatábla felé, egyszer csak a hajnal csöndjébe váratlanul belekondult a nagyharang. Szívet szorító, bánatos csengése szokatlan és meglepő volt, a lábak meg is dermedtek a dülőút porában, s a szemek egyszerre fordultak a távoli torony pléh-kupolája felé.

A férfiak kalapot emeltek. Az asszonyok szemüket az égre fordítva fohászkodtak.

Mert csakis halottnak kondíthatnak ilyen korán reggel. Valaki tehát az éj folyamán ismét búcsút mondott a bús földi életnek. Férfi lehetett az illető, mert asszonyfélének nem szaggatnak a nagyharanggal.

Tanakodtak: ki halhatott meg? Hiszen mostanában senkit sem gyötört halálos kórság. Az egymásra rebbenő tekintetek mélyén sötéten kísértett a kérdés.

Megfejthetetlen titkok hatalmába került a falu. Hiába tudakozódtak az emberek, este s másnap sem kaptak feleletet: kinek szólalt meg olyan búsan a nagyharang? Kinek a nyomorult lelkét búcsúztatta és röpítette föl a végtelenbe?

Mert délben és este újra megkondult a harang. S mindig a nagyharang. Kitűzték a fekete zászlót is a nyitott toronyablakba. De hogy ki hurcolkodott át élete nehéz batyujával a másvilágra, – sokáig nem lehetett földéríteni...

Napok múltak, hetek vánszorogtak tova, a földekről is lefogyott a búza, s kelet felől föltámadtak a serény, csípős szelek, amelyek kivált hajnalonként lúdbőröztették a csepűrongyokba öltözött szegények hátát. A kasza már a sarjába vágott. Ott, ahol a szép Anna kisasszony tépegette az orbáncfüvet meg a vadrózsát, híre-hamva sem volt már a lába nyomának. A füvek szárán szivárványszínekben játszó gyöngyházfényben tündökölt a kora reggeli harmat. Néha találgatták az emberek, hogy ugyan merre űzheti a sors ilyenkor a szerencsétlen bocskoros Ambrust. De csak annyi... Hunyorgó, révedező szemmel bámultak a havas felé, ahol a finom párába burkolózó Bucsín távoli körvonalai sejlenek.

Fent a havason hullatni kezdték leveleiket a fák, bár koronájuk még sötétzölden hivalkodott a nyár emlékeivel...

A dús harmat ilyenkor bizony átnedvesíti az Ambrus bocskorát, s ugyancsak csurom vízzé ázik a kapcája. A gyéren hulldogáló levelek eltakarják a lába nyomát a zsandárok éles szeme előtt, s legfönnebb a róka meg a völgyek felé húzódó farkas szimatol utána.

Senki sem látta azóta, hogy ama nevezetes nyári estén, hazafelé igyekezvén az aratóból, Egres-patak-nál elmaradt a társaitól...

Hosszú hetek múltak el...

A föld már téli álmra készülődött, amikor aztán különös mendemondák keltek szárnyra. A szóbeszéd az udvarházból indult, és tán az ajtók résein szivárgott ki. Az uraság kastélyában bennfentes asszony-cselédek rebesgették, hogy annak idején a jobb sorsra érdemes Ambrus élettelen testét, sok-sok sebből vérezve, lepedőbe csavarva lopatta ki az úr Anna kisasszony szobájából. A vér átütött a sárgult lepedőn, s undorító volt hozzáérni. A furcsa műveletet jóval napkelte előtt bonyolították le az úr legmegbízhatóbb emberei, amikor legmélyebben alszik az aratásban elfáradt falu, s már a kutyák sem kóborolnak a kertekben, legfőnnebb egy-egy kakas kukorékolása riasztja szét a nyári éj mélyen megüledett csöndjét.

A szóbeszédhez minden egyes nap hozzáadott még valamit...

Tudták már, hogy papot nem is hívatott az úr. Azon is sokat töprenkedett, hogy meghúzassa-e búcsúzóul a nagyharangot. Azonban ő is félt az éjfélel órán hazajáró lelkektől, s emiatt aztán mégis úgy döntött, hadd rángassák el a nyomorult bocskorosnak az utolsót, hadd szálljon messzire az az elvetemült lelke, s ne találjon vissza soha erre a tájra, ahol förtelmes bűnét a szépséges Annával elkövette...

De azt csak nagyon későre merték elrebecni a szájuk, hogy a lezüllött nemest maga a falusi udvarház ura tulajdon kezével segítette át a másvilágra.

Sokan szerették volna látni a kést, amely néhány szúrással kioltotta a havasok rettegett útonállójának elátkozott életét.

Az asszonyok elszörnyedve sugdosták egymás fülebe:

– Ugyi na, hogy igaz volt! Az utolsó szóig úgy volt, ahogy a nép hitte: halálnak halálával kellett annak pusztulnia, aki rászomjazott a tündérkisasszony csókjára! Életével fizetett a duhaj Ambrus is, aki előtt mindig ott meredt a bicska a kocsmai asztal lapjába beütve. Bár igaz, hogy ő maga nem nyúlt soha senkihez, csak a száját jártatta.

Lehet, hogy odafönt a Bucsinon sem rabolt, azt is csak a rossz nyelvek költötték róla, hadd rettegjen, akinek van miért!

Hogy volt, mint volt, ma már nehéz volna megmondani.

Tény, hogy mire szemetelni kezdett az első hó, a falusiak is fátyolt terítettek bocskoros Ambrus emlékére. Nagy lett a csend a jobbágyok között. Összeszorított fogakkal viselték a reájuk zúduló sok sanyarúságot. Nem volt kedvük beszélni, még sóhajtozni sem tartották érdemesnek. Siettek megfizetni abban az esztendőben is a tizedet, s félelem szorongatta a szíveket. S akinek már túrhetetlenül szorította a szíj a lába szárát, az fölkerelkedett, szedte a sátorfáját ki a Bucsin felé, ahol néha drága vásári holmikkal roskadásig rakott szekerek döcögtek át Gyergyó felé, vagy zsebüket pénzzel kibélelve tértek vissza a vásárokból az ökrökkel kereskedő kupecsek...

De az enyészet nem emészti meg olyan egyszerűen az emlékeket, ahogyan várná az ember. Amikor megszólalt az udvarokon a cinke, s csepegni kezdett az eresz, a foltokban eltakarodó hó alatt hamarosan fölfedezték a falubeliek a meggyilkolt Ambrus sírját. S ahogy kinyíltak az első tavaszi virágok, attól kezdve késő őszig illatoztak a szétbontott bokréták a bocskoros sírján az erdő mélyében. Égőpirosan hánytak ki szirmait a szegfű, amelyet ismeretlen kezek ültettek a sírhantra, a vadrózsa pedig olyan csábos illatot árasztott, hogy messzi vidékről sietve repültek erre-felé a méhek.

Manapság azt állítják, hogy a virágokat a szerencsétlen Eszter ültette, akinek a testén örökké kék foltok éktelenkedtek az ura rúgásaitól. Az asszony haja, miután nem volt ki a tenyere köré csavarja s mindegyre megtépdesse, olyan hosszúra nőtt, hogy aranysovénnyt lehetett volna fonni belőle a falu köré...

Azon a tavaszon találták meg a síró csecsemőt is a Küküllő zombékjában, gondosan elrejtve a sás közé. Közeliében vadruca ült mozdulatlanul a tojásain...

Peregtek az egymást váltogató esztendők...

Megráncosodott az Eszter orcája, majd őt is befogadta ölelő karjaival az édes anyaföld. Ki tudná most, annyi idő elmúltával megmutatni, hogy tulajdonképpen hol is púposodott valaha a bocskoros Ambrus sírja? Hiszen magának az állítólagos udvarháznak is nyoma veszett, a romjai sem maradtak meg. Csak ez a mese, ez tartja ébren az emlékezetet, s vándorol szájról szájra, nemzedékről nemzedékre.

Míg aztán majd egyszer ennek is nyoma vész a tovahömpölygő időben...

Csókfalva, 1936